

kolu. Vuk je bio genijalan čovjek, ali mnogi od nas, čini se, još danas shvaćaju samo tehničku stranu njegova djela i dive se samo njoj. Ne poštuju Vukova djela, nego amaterski oponašaju njegovu tehniku. Rezultati su tužni.

Ipak, mislim, da će se svatko složiti s F. T. u dvome: 1. da onda, kad strane riječi (ne imena) izuzetno pišemo stranim pravopisom (kad riječ još uopće nije poznata ili kad se tumači), treba ih kao strane izdvojiti iz teksta (kosim tiskom, razmakom među slovima, navodnicima, ili u nekim slučajevima zagradama), jer u našem tekstu *riječ* može biti napisana *samo* fonetski, bez izuzetaka, kakvih je bilo u Boranića, i 2. treba već jednom prestati sa stranim nazivima i tekstovima u našem poslovnom životu. Stid me je, da *naša* žena kupuje u *našoj* zemlji *naš* proizvod, a na njemu upute za uporabu odštampane engleski, francuski ili slično tome. I to nije za izvoz, dio teksta je ipak ispisan na kojem od jugoslavenskih jezika. Zar svaka naša žena mora znati engleski ili francuski, kako bi mogla ispravno upotrebiti kakav šampon za kosu? Ili, što da kažemo o ukusu, kulturi, ksenomaniji i »kolonijalnom mentalitetu« naših proizvođača šibica, što nas usrećuju s onako birano internacionalnim natpisima na šarenim etiketama? F. T. je, mislim, pisao svoj članak u dobroj namjeri i u romantičnom oduševljenju, ne možemo doduše prihvatiti njegove nepraktične prijedloge, ali ova dva posljednja mora po mom mišljenju svako iskreno pozdraviti.

JEDNA POTREBNA, ALI NEADEKVATNA RIJEČ U SUVREMENOM KNJIŽEVNOM JEZIKU

Zlatko Vince

I.

Pridjev *ćorav* nije suvremenom gradskom čovjeku nepoznat, ali mu danas već ne zna pravoga značenja i upotrebe, a uzima ga u posebnom obojenju. Tako me je nedavno jedan prijatelj iz Hrvatskog Zagorja uvjeravao, kako *slijep* i *ćorav* znači sasvim isto, tek da se posljednja riječ upotrebljava u pogrđnom značenju. Drugi jedan znanac, koji je sudjelovao u diskusiji o tom pitanju, tvrdio je, kako bi trebalo, da se pridjev *ćorav* upotrebljava i u službenoj, javnoj praksi kao termin za čovjeka, koji je bez jednog oka ili koji ne vidi na jedno oko. Upravo me taj razgovor s tako ekstremnim pogledima na značenje i upotrebu toga pridjeva i potakao, da o tome napišem ovaj članak.

Stručnjacima je poznato, da *ćor* ili *ćorav* (prvobitni je oblik *ćor*, a dodavanjem sufiksa *-av* nastalo je *ćorav*) dolazi od turskoga *kör* ili *kjör*, što znači *slijep*. Kada je ta riječ prodrla u naš jezik, upotrebljavala se u

značenju slijep, kao i u turskom jeziku, te su na taj način postojale u jeziku dvije riječi, dva sinonima: jedna turskog podrijetla, a druga slavenskog.

Ali, kao što često biva u jeziku, kada se nalaze u upotrebi dvije riječi za isti pojam, značenja tih dvaju pridjeva počela su se diferencirati, pa je za *ćorav* sve više prevladavalo značenje: koji ne vidi na jedno oko ili jednook, dok je pridjev *slijep* rezerviran za oznaku gubitka vida na oba oka. Ta se diferencijacija sve više nametala u jeziku kao prikladna i potrebna. Na taj je način rječnik obogaćen još jednom, dotada u jeziku nepreciziranom smislenom nijansom.

No pogledajmo najprije upotrebu pridjeva *ćorav* u starije doba, kako nam ga tumače neki naši leksikografi! Della Bella u svom rječniku »Dizionario italiano, latino, illirico«, štampanom u Veneciji 1728., na str. 192. ima za riječ *ćoravac* značenje: altero oculo orbus. J. Stulli u »Rječosložju« istu riječ tumači: luscus, a navodi i riječ *ćorav* u istom značenju. Matija Divković u »Besjedama« ima za taj pridjev slično tumačenje: »Ni će biti hrom, ni kljast, ni ćorast, ni slijep, ni grbav«, a S. Margitić i neki drugi stariji pisci slično.¹

Pridjev *ćorav* najprije se upotrebljavao, kako je rečeno, kao sinonim pridjevu *slijep*, a to se značenje djelomično, iako u manjoj mjeri, i do danas sačuvalo.

Tako Akademijin Rječnik² pod natuknicom *ćorav* ima i ova tumačenja: »ćorav jednim, desnim, lijevim okom, *objema očima*, ili *ćorav* na jedno, na desno, na lijevo oko, na *oba oka*«, na pr. Među ćoravijem *ko ima jedno oko među ga za cara*.

Ipak, najviše se upotrebljavala i danas se upotrebljava ta riječ u posebnom značenju nedostatka vida na jednom oku, kako to navodi i Vuk Karadžić u svom »Srpskom rječniku«: einäugig, altero oculo captus.³ uz druge riječi izvedene od pridjeva *ćor* (*ćor*, *ćora* — *kobila*, *ćoravac*, *ćoraviti*, *ćoravica*, *ćornica*, *ćorlaisati* i dr.). U Broz-Ivekovićevoj »Rječniku hrvatskog jezika« navode se slična značenja, što ih ima i u Vuk, s primjerima: *Nema ti gorega od bagava čovjeka, krnjava lonca i ćorave reduše. Ako je ćorav konj, nije groš. Na jedno oko ćorav, na drugo ne vidi.*

Taj se pridjev turskog podrijetla može uzimati i u prenesenom značenju: U ćoravoj zemlji i sakati konji prolaze. Prodi se, sine, ćorava posla. Ćori puk svašta goneta i vjeruje. Prodi se bezakonja, o narode ćori i glupi! Svako zna osim ćore vlade za te dogovore, a poznata je slika »ćorave vlade« iz duhovitog Kočićeva »Jazavca pred sudom«.

Ćorav može značiti i onoga, koji slabo vidi, makar nije slijep, pa ima i oba oka. Čovjek naime, koji ima jedno oko, slabije vidi, pa se to značenje

¹ ARj, II., str. 140.

² ARj, II., str. 141.

³ IV. izd., str. 786.

moglo prenijeti uopće na čovjeka, koji je slaba vida, ali i nema vidnog defekta u većoj mjeri. Čorav dakle može imati više značenja: najprije *slijep*, onda: koji ne vidi na jedno oko (ili koji je bez jednoga oka), a u prenesenom značenju: glup, nerazborit, a katkada i u značenju čovjeka, koji slabo vidi.

Taj je pridjev s čestim sufiksom -av ušao u rječničko blago našeg jezika i vršio korisnu funkciju, te se većinom, za razliku od slavenskog pridjeva *slijep*, upotrebljavao u užem, posebnom značenju. Uopće, nalazimo ga češće u upotrebi: Mani se čorava posla! Čorava mu strana! Svi smo čoravo prošli, i sl.

I naši noviji dvojezični rječnici navode isto značenje toga pridjeva, koje je postalo dominantno, pa tako Ristić-Kangrga imaju u svom »Srpsko-hrvatsko-nemačkom rečniku«: auf einem Auge blind, einäugig, Deanović-Jernej u »Hrvatskosrpsko-talijanskom rječniku«: cieco (o orbo) da un occhio, Jurančić u »Srbohrvatsko-slovenskom slovaru«: slep na eno oko, Benešić u »Hrvatsko-poljskom rječniku« pod riječju *čor*: człowiek mający tylko jedno zdrowe oko, Tolstoj u »Srpsko-hrvatsko-ruskom slovaru« (Moskva, 1958.) krivoj, odnoglazj. Klaić u »Rječniku stranih riječi i izraza« (Zagreb, 1958.) pod riječju *čor* veli: slijep na jedno oko, a navodi i razna druga značenja u vezi s tim pridjevom: *čorac*, *čorak* i *čor-fišek*, *čoravac* i *čoravica*, *čorbadža*, *čor-budžak*, *čor-pazar* i sl. Abdulah Škaljić u knjizi »Turcizmi u narodnom govoru i narodnoj književnosti Bosne i Hercegovine« (Sarajevo, 1957.) pod riječju *čor* ima ova dva glavna značenja: 1. slijep, 2. čorav (slijep u jedno oko), zatim navodi niz izvedenica (*čorav*, *čoro*, *čorbadža*, *čorčutuk*, *čorfíšek*, *čorlajisati*, *čorlučiti*, *čorluk*, *čorimet*, *čorpazar*, *čorsokak*, *očoriti*, *očoraviti*, *začoriti*). Uz natuknicu *čorav* navodi naprotiv na prvom mjestu: slijep (slijepac) u jedno oko, bez jednog oka, a na drugom mjestu: slijep (slijepac) u oba oka, navodeći i primjere: Gdje je svak čorav, i ti naškilji na jedno oko, Među čoravima, ko ima i jedno oko, dobro je.

U nekim jezicima poseban je pridjev za gubitak oka ili vida na jednom oku, a poseban za takav gubitak na oba oka. Tako na pr. u francuskom *aveugle* znači *slijep*, a *borgne* otprilike ono, što znači pridjev *čorav*, a slično je u latinskom, gdje postoji pridjev *caecus* i *luscus*, u grčkom *tiflos* prema *heterofthalmos* (što znači *jednook*). Drugi jezici opisuju pojam sljepila na jednom oku, na pr. talijanski: *orbo* (o *cieco*) da un *occhio* i sl. Stoga pridjev *čorav* u značenju *borgne* u načelu dobro dolazi našem jeziku. Narod, u kojem je zbog ratova i raznih drugih nedaća bilo i slijepih i čoravih, osjetio je potrebu da u jeziku precizira razliku u značenju, pa je turska izvedenica poprimila s vremenom novo značenje. Mi danas u našem književnom jeziku ne bismo imali nikakva prigovora toj

riječi zbog njezina stranog podrijetla, kao što toleriramo mnoge strane, pa i turske riječi, kada bi nam ona i danas označivala posebnu nijansu, kojom bismo se u književnom jeziku mogli korisno poslužiti. Ali pitanje je, nema li taj pridjev posebnu obojenost, koja joj priječi nesmetan ulazak u rječnik književnog jezika kao ravnopravan opozitum pridjevu *slijeþ*.

(Svršit će se.)

VARIJACIJE NA TEMU PRENOŠENJA AKCENATA NA PROKLITIKU

Bratoljub Klaić

(Svršetak)

Od ostalih je veznika u takvu položaju počesto veznik *da* (usp. *dà rečēš, dà dōdēm*, Betonung 210), kao što se vidi iz primjera: »*Dà vidiš* koga gdje da prestaje od boja (dakako *òd boja*) strašnog« (Ilij. VI, 480) ili: »Mnogo zemljomičnog boga zemljotresnog moljahu oni | *Dà mogū* veliko srce potómka Eákova sklonit« (Ilij. IX, 184), odnosno: »Ej da se muž moj takav nazove, *dà budē* takav« (Od. VI, 244), zatim veznik *kad* (usp. *kàd vidīte, kàd prīmīš*, Betonung 210), na pr.: »*Kàd budē* iz boja (*čit. iz boja*) išo i oruþje krvavo sobom | Nosio . . . (Ilij. VI, 480). Uz prezent spominjem i imperativno *nek* u stihu: »*Nèk počnē* i kako gòd će on, učinit ću i ja« (Ilij. VII, 286).

Za imperfekt bilježim primjer: »*Sà vràta nē pūštāše* Odiseju bijelih ruku« (Od. XXIII, 240), koji ne mogu dovoljno snažno istaći, jer se, osobito u posljednje vrijeme, potpuno zanemaruje akcent toga glagolskog oblika, te je prava muka i s dobrim štokavcima, da ih čovjek odvikne od težnje za akcentom aorista (*ne pūštaše*) u ovakvim slučajevima. Sam pak aorist imam u primjeru: » . . . prepoznah požiljak, kud ga je nekad | Bijelim zubom vepar rasporio, *ì htjedoh* tebi | Kazati . . .« (Od. XXIII, 75), gdje je akcent jasan iz slučajeva kao *nē htjedoh* (Gram. i stil 243). Jasan je i akcent u primjeru: » . . . tuga strahovita Hektoru srce | Obuzme, ali ga pusti nek leþi, ako mu *ì bī* | Źao drugara . . .« (Ilij. VIII, 125), jer tu ovakav akcent stoji prema *dòbī* i sl.

Bilježim i dva primjera za imperativ: »Onda u feački grad okreni *ì pītāj* ondje« (Od. VI, 298) i: »Nego deder mi san istumáči *ì čūj* ga sada« (Od. XIX, 535), u kojim primjerima akcent na proklitici stoji prema složenom *zàpītāj* odnosno *pòčūj*.

Ne možemo naprotiv prema složenom obliku odrediti akcenta na proklitici u stihu: »*I misleć* tako smislih, da ovo bolje će biti« (Od. X, 153), jer svršeni glagoli toga oblika nemaju. Zato valja glagolski prilog uzeti s negacijom, a tada imamo *nē mislēći*; po toj analogiji ne će biti teško ra-